

Отримано: 20 травня 2019 року

Прорецензовано: 22 травня 2019 року

Прийнято до друку: 23 травня 2019 року

e-mail: o.baiteriakov@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2019-6(74)-193-195

Байтерякова Н. Ю., Байтеряков О. З. Концепція підручника з курсу «Основна іноземна мова» як складова формування англомовної комунікативної компетентності студентів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НАУОА, 2019. Вип. 6(74), червень. С. 193–195.

УДК [378.091.33:811.111]:005.336.2

Байтерякова Наталія Юрїєна,
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
Байтеряков Олег Зуфарович,
кандидат географічних наук, доцент,
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

КОНЦЕПЦІЯ ПІДРУЧНИКА З КУРСУ «ОСНОВНА ІНОЗЕМНА МОВА» ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

У статті розглядається концепція та зміст авторського підручника «English for Undergraduates (4th year)», що вийшов друком у 2019 р., а також особливості його застосування для формування англомовної комунікативної компетентності студентів філологічних факультетів завдяки розвитку навичок усного та писемного мовлення, що і є метою підручника.

Підручник складається з 7 основних та 2 додаткових розділів. Тематика підручника відповідає типовій навчальній програмі. В кожному основному розділі подано автентичні англомовні тексти та систему авторських практичних завдань до них, що сприяють утворенню у студентів здатності тлумачити у процесі спілкування соціальні, політичні, культурні та освітні мовленнєві реалії, розвитку культури спілкування англійською мовою на рівні, достатньому для здійснення комунікативних актів як у навчальному середовищі, так і за його межами, формуванню толерантності, поваги до звичаїв і традицій інших народів. Додаткові розділи містять тематичні статті з англомовної преси, план для роботи з ними, кліше та спеціальну лексику для їх подальшого аналізу, а також три категорії узагальнюючих тестів з граматики.

Ключові слова: основна іноземна мова, комунікативна компетентність, мовленнєві кліше, лексико-граматичні тести.

Natalia Baiteriakova,
Oleg Baiteriakov

PHD of Geographical Sciences, Bohdan Khmelnytsky State Pedagogical University of Melitopol, Melitopol

“ENGLISH FOR UNDERGRADUATES (4TH YEAR)”: THE CONCEPTION OF THE TEXTBOOK AS A COMPOSITE PART OF THE ENGLISH-SPEAKING COMMUNICATIVE COMPETENCE FORMATION

The article deals with the concept and content of the author's textbook «English for Undergraduates (4th year)», which was published in 2019, as well as the peculiarities of its application for the formation of English-speaking communicative competence of students of language and literature departments.

The textbook is intended for the methodological base of the discipline «Basic Foreign Language», which is studied by students of the 4th year of the educational level «Bachelor» in the specialties «Philology. Germanic languages and literature (translation included)» and «Secondary education. Language and Literature (English)» The purpose of the textbook is to form the English-speaking communicative competence through the development of oral and written speech skills.

The textbook comprises 7 basic and 2 supplementary sections. The subject area of the textbook corresponds to the curriculum of this course for universities. In each major section there are authentic English texts and the system of author's practical tasks provided to them, which helps students to interpret the social, political, cultural and educational realities in the process of communication, and to develop the culture of communication in English at the level sufficient for the implementation of communicative acts in the educational environment as well as beyond it; the formation of tolerance, respect for the customs and traditions of other peoples. Supplementary sections include thematic articles from the English press, the plan for their analyses, cliches and special vocabulary for their further analysis, as well as three categories of generalized grammar tests.

Key words: basic foreign language, communicative competence, spoken cliches, lexical grammatical tests.

Постановка проблеми. Філологія як наука являє собою складну систему алгоритмів, правил та апріорних тез, покликаних відобразити приховані закономірності мови. Одні норми вживаються очевидними, інші потребують детального роз'яснення, проте розуміння кожної з них є ключовою складовою опанування мовою на вищому рівні – не лише як інструментом відображення дійсності, але і як світоглядною призмою, що безпосередньо впливає на когнітивні інтерпретаційні процеси. Можна вивчити мову, але не зрозуміти її, навчитися правильно писати й говорити, але користуватися іноземною мовою виключно як додатком до рідної. Саме тому вивчення іноземної мови студентами профільних філологічних спеціальностей старших курсів бакалаврату ставить за мету не тільки узагальнити й структурувати знання, але й спрямувати їх на вживлення, на утворення мовної картини світу, що максимально наближена до автентичної. Позаяк однією з найбільших проблем, що постають перед студентами під час комунікації, зазвичай є невідповідність між вивченими та реальними лінгвістичними шаблонами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом в Україні запропоновано низку підручників та навчальних посібників для вивчення англійської мови, як профільної дисципліни на філологічних факультетах. Наприклад, серія підручників для 1–4 курсів М. О. Возної [4], підручник О. Р. Зарумної, Н. О. Михайленко, О. М. Сашина, С. В. Тхоровської [6], підручник Л. М. Черноватого, В. І. Карабана, Н. М. Ковальчук, І. П. Ярошук, Т. В. Ганічевої, Н. О. Кукусової [5], навчальний посібник О. П. Біконі [3] та ін. Кожен з авторів подає власне бачення навчального курсу, що відображається у його структурі, послідовності та методичних підходах до вивчення.

Викладення основного матеріалу. У 2019 р. вийшов підручник «English for Undergraduates (4th year)» [2] авторів статті. Підручник призначений для методичного забезпечення навчальної дисципліни «Основна іноземна мова», що вивчається

студентами 4 курсу освітнього рівня «бакалавр» спеціальностей «Філологія. Германські мови і літератури (переклад включно)» та «Середня освіта. Мова і література (англійська)». Його метою є формування у студентів англійської комунікативної компетентності завдяки розвитку навичок усного та писемного мовлення.

Концепцію підручника побудовано виходячи з основних положень лінгвістичної підготовки майбутніх філологів та вчителів іноземної мови, що передбачає забезпечення комунікативної компетентності в актах міжкультурної комунікації через адекватне сприймання мови співрозмовника і розуміння оригінальних текстів. Для цього важливо розуміти, що лінгвістична характеристика слів, словосполучень, фраз, ідіом і т.д. може суттєво відрізнятися від загальноживаної. Під певною лексичною одиницею зазвичай розуміється не тільки безпосередня денотація, але й когнітивно-семантичне поле, в якому знаходиться означена лексема. Межа між словом та поняттям у цьому випадку майже нівелюється: досліджуючи слово, мовознавцеві доводиться мати справу також з усіма можливими асоціаціями та конотативними зв'язками, що це слово утворює. «Основна іноземна мова» як навчальна дисципліна повинна послугуватись саме таким трактуванням і сприйняттям лексичних одиниць, охоплюючи всі можливі їх значення та застосовуючи знання з психолінгвістики та культурології. Такий підхід є надзвичайно важливим, бо дозволяє уникнути більшості проблем із розходженням між словниковим та контекстуальним (деінде фактичним) значенням слів [1].

Підручник складається з 7 основних та 2 додаткових розділів. Тематика підручника відповідає типовій навчальній програмі і містить наступні основні розділи: «HIGHER EDUCATION», «TEACHING PRACTICE», «BOOKS AND READING», «KEEPING UP TO DATE», «POLITICAL SYSTEMS», «LAW AND CRIME», «MAN AND MUSIC». В кожному основному розділі подано автентичні англійські тексти та систему авторських практичних завдань до них, що сприяють утворенню у студентів здатності племачити у процесі спілкування соціальні, політичні, культурні та освітні мовленнєві реалії, розвитку культури спілкування англійською мовою на рівні, достатньому для здійснення комунікативних актів як у навчальному середовищі, так і за його межами, формуванню толерантності, поваги до звичаїв і традицій інших народів.

Перший додатковий розділ містить тематичні статті з англійської преси, план для роботи з ними, кліше та спеціальну лексику для їх подальшого аналізу. У другому додатковому розділі представлено три категорії узагальнюючих тестів з граматики.

Кожний розділ підручника побудований за єдиною схемою, що містить автентичний текстовий матеріал за темою та систему практичних завдань, спрямованих на розвиток творчої мовленнєвої діяльності студентів, формування вміння самостійно аналізувати англійські тексти, розвиток навичок англо-українського та українсько-англійського перекладу текстів, використання набутих знань для висловлювання своєї думки. Роздивимось структуру практичного блоку детальніше.

Перші завдання кожного практичного блоку передбачають читання поданих у підручнику тематичних текстів та пошук відповідей на запропоновані до них запитання, що сприяє розвитку навичок розуміння та швидкого орієнтування у змісті текстів.

Наступні завдання передбачають пошук визначеної у текстах тематичної лексики з подальшим нотуванням її у словник. Під час складання такого словнику студенти краще засвоюють нову лексику і номенклатуру, більш вільно орієнтуються у текстах і літературі.

Подальший вид завдань спрямовано на формування вміння пояснювати основні терміни та концепти англійською мовою. Як свідчить досвід викладання «Основної іноземної мови» і «Лінгвокраїнознавства», цей вид роботи сприяє розвитку зв'язного мовлення, а також підвищує рівень загального сприйняття заданої теми, встановлює причинно-наслідкові зв'язки та допомагає студентам знайти певні дотики між різними лексичними категоріями. Під час практичних занять у групі це завдання можна використовувати наступним чином: перший студент пояснює перший із зазначених термінів, другий студент пояснює наступний концепт та пов'язує його з попереднім, третій підхоплює цей логічний ланцюжок тощо [1].

Завдання, що передбачають складання власних запитань до поданих тематичних текстів з використанням запропонованих термінів та власних назв, дозволяють закріпити граматичні навички та більш вільно орієнтуватись у питомій концептосфері. Такі завдання сприяють підвищенню пізнавальної активності студентів та застосуванню фронтальних форм роботи.

Системність вивчення теми підкріплюють завдання, що передбачають написання анотації до тематичного автентичного тексту на підставі виконання попередніх завдань. Стисле висвітлення змісту розгорнутого тексту потребує ретельного усвідомлення його сутності, провідної ідеї, вільного володіння тематичною лексикою, визначення головних проблем, на що й було спрямовано перші завдання. Написання анотації сприяє формуванню у студентів аналітичного мислення, розвитку вміння систематизувати інформацію і чітко, зрозуміло передавати її англійською мовою.

Підсумком опрацювання тематичних текстів є завдання, що передбачають усну презентацію теми з використанням тематичної лексики та складеної анотації, що сприятиме подальшому розвитку навичок монологічного мовлення, структурування та узагальнення інформації, висловлювання власних думок і ставлення до проблем теми.

Для стимулювання монологічного мовлення пропонуються завдання, що передбачають усне коментування запропонованих схем, діаграм, таблиць та малюнків, які висвітлюють окремі проблеми питомої теми з використанням тематичної лексики. Такі завдання дозволяють застосувати аналітичне мислення для пошуку традиційних та нестандартних висновків, активізувати застосування тематичної лексики, самостійно будувати план відповіді, висвітлювати власне бачення проблеми. Крім цього ці завдання сприяють формуванню вміння вербалізації цифрової та графічної інформації.

Для розвитку навичок літературного перекладу запропоновані завдання, що передбачають англо-український та українсько-англійський переклад поданих уривків з художніх та художньо-публіцистичних текстів. Під час їх виконання студенти не тільки практикуються у перекладі автентичного тексту, але й закріплюють результати попередніх завдань, актуалізуючи питомий лексичний пласт. Крім того, тексти надають приклад «живого» застосування вивченої тематичної лексики, оскільки нові лексеми перестануть бути «словниковим тягарем» і знайдуть втілення в активній лексиці студентів. Відібрані для перекладу уривки відзначаються яскравою художністю, тому під час перекладу траплятимуться ситуації, в яких студентів доведеться перекладати різноманітні стилістичні тропи.

Для розвитку навичок висловлювання власного ставлення до відомих сентенцій наводяться завдання, що передбачають коментування англійських афоризмів за допомогою поданих мовленнєвих кліше. При цьому, підбір афоризмів здійснено

за темами розділів, вони належать відомим особистостям різних епох – від античності до сучасності, – філософам, письменникам, акторам, суспільним і політичним діячам, психологам тощо. Здебільшого зміст запропонованих афоризмів має дискусійний характер і ініціює аргументовану полеміку. Внаслідок виконання цих завдань формуються вміння аналізувати змістово-стилістичну складову англійських виразів та застосовувати в усному мовленні певні мовленнєві кліше, що найбільш доцільно відображають провідну ідею афоризму.

Розвитку вмінь структурувати власну думку сприяють завдання, що передбачають написання есеїв на запропоновані теми. Для кожного розділу запропонована тематика есеїв дозволяє письмово відобразити основні питання, що розглядалися під час вивчення теми. Слід зазначити, що наведені теми сформульовані таким чином, що передбачають не лише переказ розглянутого матеріалу, але й обов'язкове аргументоване висловлювання власного ставлення до проблеми.

Для формування здатності орієнтування у сучасних актуальних контекстах англійського середовища запропоновані завдання, що передбачають аналіз статей з автентичної періодики за наданим планом, системою завдань та кліше. Зауважимо, що формат періодики передбачає всебічне відображення сьогодення, містить приклади різноманітних авторських стилів, демонструє зміни та розвиток сучасного лексичного складу мови, особливо функціонування неологізмів, евфемізмів, професіоналізмів, а на сучасному етапі – навіть сленгізмів. Цінність тестів з періодичної преси посилюється широкою репрезентацією різноманітних лінгвістичних засобів, що притаманні саме цьому функціональному стилю.

Забезпеченню виконання завдань з аналізу текстів періодичних видань у підручнику наведено великий обсяг статей з англійських друкованих ЗМІ, що дозволяє більш повно відобразити основні проблеми з теми розділу, надати студентам вибір навчального матеріалу відповідно до їхніх вподобань. Дані завдання допомагають студентам доповнити і систематизувати власний вокабуляр, спрямувати їх на написання власних текстів за зразком.

З метою узагальнення і впорядкування знань та навичок, набутих протягом попередніх років навчання, здобувачам освіти пропонується комплекс трирівневих оглядових лексико-граматичних тестів. Перша складова передбачає виконання завдання на встановлення і виправлення помилки, що міститься в окремому реченні. За типом, помилки можуть бути орфографічними, стилістичними, граматичними, семантичними, морфологічними тощо. Другий рівень включає в себе словосполучення, що мають відтворити подане речення, враховуючи граматичні, смислові та синтаксичні чинники. У третій частині тестів необхідно опрацювати запропоноване речення та передати його зміст, застосовуючи іншу граматичну конструкцію. Утворене речення обов'язково має включати в себе виділене слово або словосполучення. Успішне виконання оглядових тестів не тільки активізує, але й систематизує матеріал, вивчений раніше.

Для опрацювання тематичної лексики пропонується завдання, що передбачають виконання різноманітних лексичних тестів. Цей блок тестів на закріплення «тематичного словника» розділений на кілька частин. У першій читач має підібрати синонім або вираз, що якнайкраще пояснює виділений термін у реченні. Це завдання активізує логічні зв'язки та прискорює запам'ятовування студентами нових понять. Друге завдання пропонує завершити уривок з тематичного тексту, правильно додавши запропоновані слова до вказаних пропусків. Слова подані у необхідній формі (наприклад, множина у іменників, часові форми у дієслів), тому студентам необхідно лише правильно розташувати їх у тексті. Третє завдання має на меті встановлення відповідності між термінами та їх визначенням. Зазвичай для перевірки подаються іменники з тематичної лексики. Четверте завдання реферує до знань, набутих під час виконання першого: студентам необхідно згрупувати подані терміни відповідно до кількох тематичних груп. Окрім очевидної активізації логічних зв'язків, цей тест допомагає категоризувати інформацію, набуту під час вивчення розділу. П'яте завдання функціонує за схожим принципом: студенти знаходять синоніми серед термінів, поданих врозкидь, та виписують їх разом. Шостий тест за механікою дещо нагадує другий. Щоправда, тут замість суцільного тексту подано десять речень, не пов'язаних одне з одним. Мета студента – правильно вставити запропоновані терміни у пропуски [1].

Головні висновки. Різноманітність типів завдань не тільки активізує розумові процеси, але й сприяє закріпленню світоглядної інформації, розширенню лексичного складу, а також здібності до побудови причинно-наслідкових зв'язків. Інформацію, що необхідна для успішного виконання завдань, ретельно підібрано відповідно до критеріїв актуальності, взаємної інтеграції навчальних курсів, відповідності лінгвістичним нормам тощо.

Даний підручник стане у пригоді студентам і викладачам філологічних факультетів, а також усім, хто бажає вдосконалити свої знання з англійської мови.

Література:

1. Байтерякова Н. Ю., Байтеряков О. З., Байтеряков Є. О. Концепція підручника з курсу «Лінгво-країнознавство» як складова формування англійської комунікативної компетентності. *Наукові записки Острозької академії. Серія «Філологічна»*. Острого: Вид-во НаУОА, 2017. Випуск 67. С. 37–40.
2. Байтерякова Н. Ю., Байтеряков О. З. *English for Undergraduates (4th year): підручник*. Мелітополь, 2019. 564 с.
3. Биконя О. П. Ділова англійська мова: Навчальний посібник. Вінниця: Нова книга, 2010. 312 с.
4. Возна М. О., Гапонів А., Антонюк Н. М., Хоменко Н. С., Пермінова А. В. *Англійська мова. IV курс. Підручник*. Вінниця: Нова Книга, 2008. 440 с.
5. *Практичний курс англійської мови.: підручник для студентів четвертого курсу вищих закладів освіти (філологічні спеціальності та спеціальність «Переклад») / Л. М. Черноватий, В. І. Карабан, Н. М. Ковальчук, І. П. Ярошук, Т. В. Ганічева, Н. О. Кукуєва*. Вінниця: Нова книга, 2008. 608 с.
6. *Практичний курс англійської мови.: підруч. Для студ. Вищ. Навч. Закл. / О. Р. Зарумна, Н. О. Михайленко, О. М. Сашин, С. В. Тхоровська; за ред. О. Р. Зарумна. 2-е вид.* Вінниця: Нова книга, 2012. 496 с.